

Xavier Montsalvatge

L'APORTACIÓ DE MONTSALVATGE A LA MÚSICA CATALANA

PER FRANCESC BONASTRE

La personalitat humana i artística de Xavier Montsalvatge i Bassols (Girona, 1912-Barcelona, 2002) destaca adés per la seva qualitat intrínseca, adés per la capacitat d'innovació i àdhuc d'experimentació que dugué a terme en el transcurs de la seva dilatada vida, curulla d'experiències i oberta sempre a les continuades novetats nacionals i internacionals del temps en què li tocà de viure.

Com assenyala Alejandro Zabala, els inicis de la seva activitat compositiva –i especialment les cançons, tema fonamental en la seva obra– es basaren en una amalgama que girava a l'entorn de la difusa estètica protagonitzada pels models pervinguts de Schumann i Debussy.¹

La mort del seu pare, esdevinguda el 1921, provocà el seu trasllat a Barcelona, on visqué a casa del seu avi matern.

“... No havia complert deu anys quan vaig passar a viure a Barcelona i la família va decidir dedicar-me a la música. De seguida vaig tenir molts amics, pràcticament tots universitaris, estudiants de dret, filosofia i arquitectura, principalment.”²

Els estudis de la infantesa i de l'adolescència a l'escola Montessori de Barcelona foren contornejats pel seu ingrés a l'Escola Municipal de Música, on esdevingué deixeble de Lluís Millet, Enric Morera, Francesc Costa i Jaume Pahissa. Dotat d'una gran capacitat de treball i atiat per les avantguardes musicals del seu temps, la vida barcelonina li atorgà la possibilitat de gaudir d'una inusitada vitalitat artística, i especialment en el domini de la música, gràcies a la presència activa d'institucions com l'Orquestra Pau Casals, la Banda Municipal³ i el Teatre del Liceu, viver de personalitats internacionals del cant. A tot això cal afegir-hi, especialment, la celebració a Barcelona del III Congrés Internacional de la Societat Internacional de Musicologia, i del XIV Festival de la SIMC (Societat Inter-

nacional de Música Contemporània), que es dugueren a terme durant el dies 18-25 d'abril de 1936.⁴

Els records de l'època són reviscuts per Xavier d'una faisó ben positiva: *“Perquè el cert és que des de l'edat de deu anys, en pertànyer a una família que sentia per la música una verdadera devoció, em portaren a la majoria dels concerts que llavors se celebraven (que, cal dir, eren molt menys nombrosos dels que es convoquen actualment), a la vegada que quedava matriculat a la vella Escola Municipal de Música; vaig començar a sentir per la realitat musical una barreja de respecte i d'admiració.”⁵*

Això no obsta, però, perquè expressi la seva decidida prelatió per la música viva: *“Per altra banda, l'ambient de l'Escola, la veritat és que no m'atreia massa. En canvi, si la música va començar a ser per a mi alguna cosa més que la rutinària disciplina pedagògica, considero que ho dec al fet d'haver freqüentat tan sovint i de bon principi, la sala de concerts.”⁶*

En aquest ambient del traspass de la seva adolescència a la joventut, recorda la fasciació per determinats interpres, com el violinista Eugène Ysaÿe, actuant de solista de l'Orquestra Pau Casals; un recital pianístic de Serguei Rakhmàninov, *“... tan elegant i distingit personalment, com per la manera de tocar la seva música,”⁷* i així continua amb un reguitzell de figures internacionals de la música que en aquella època sonaren a Barcelona, com Serguei Prokófiev, Yehudi Menuhin, *“que es presentà al Palau, si no estic confós, amb la calça curta i com a concertista prodigi.”⁸* Marian Anderson, els Ballets Russos de Diaghilev, i, especialment, Igor Stravinsky, del qual ens explica: *“... Vaig tenir dues oportunitats d'aproximar-me a ell i a la realitat del seu talent. L'any 1925 va ésser invitat per als Concerts de Quaresma que tenien lloc normalment al nostre gran teatre. No conservo el programa d'aquells actes, encara que puc as-*

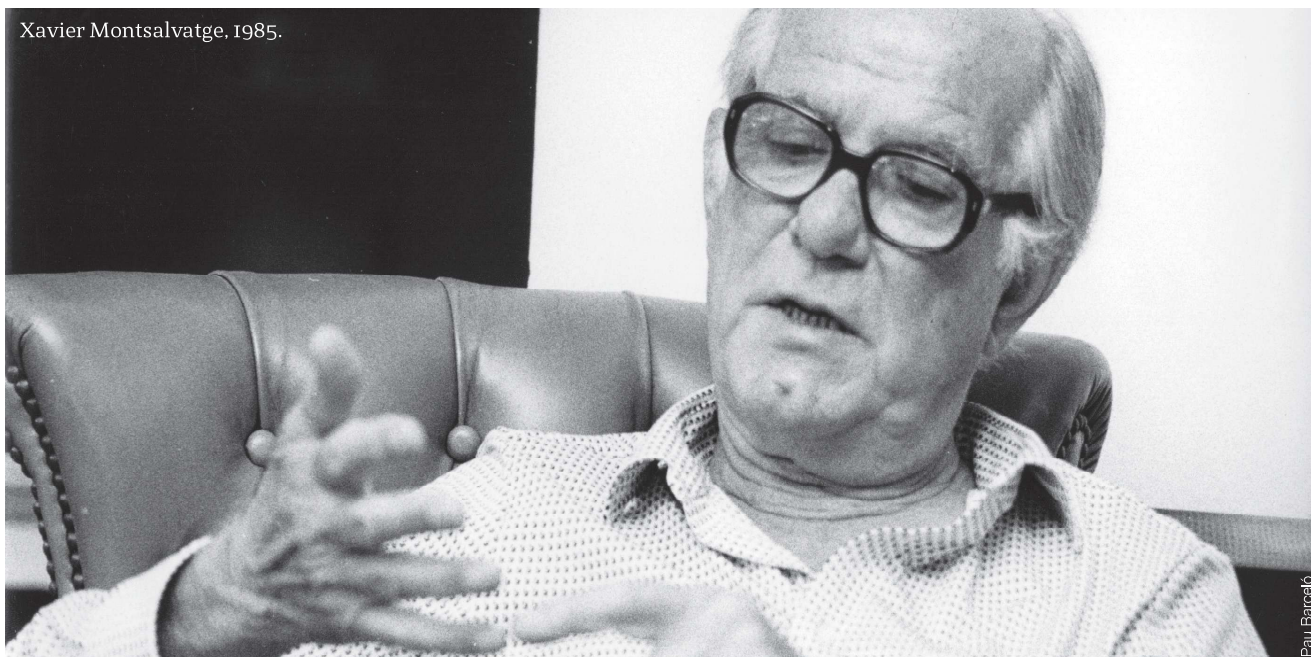
segurar que hi figuraven diverses primeres audicions per a mi tan sorprenents i suggestives com la de La història del soldat, l'Octet per a instruments de vent, i algunes cançons que interpretà Mercè Plantada amb el mateix compositor al piano, que a més dirigí el seu Scherzo fantàstic i la suite de l'Ocell de foc.”⁹

Els comentaris referents a l'activitat concertística d'aquesta època continuen amb les figures cabdals com Arnold Schönberg (*Pierrot Lunaire*, *Pelléas et Mélisande*), Manuel de Falla (*Psyché*, *El retablo de Maese Pedro*, *Concerto de clave*) i d'altres. Cap al 1933 hi ha un moment, emperò, que Montsalvatge es rebella contra *“... l'orientació que procuraren infondre'm els mestres que eren encara de la generació del modernisme, totalment dominats pel llenguatge wagnerià i, els més evolucionats, per l'obra simfònica de Richard Strauss, la personalitat del qual també em colpí en veure'l dirigir, uns anys abans, l'Orquestra Pau Casals amb Mort i transfiguració i en conèixer els seus Lieder, amb què va acompanyar al piano Mercè Plantada.”¹⁰*

Les vivències de la guerra i de la postguerra són referides especialment a set personalitats de la música, amb les quals es relacionà: Arthur Honegger (*Jeanne d'Arc au bûcher*), Francis Poulenc (*Stabat Mater*, *Dialogues des Carmélites*, *Les mamelles de Tirésias*), Georges Auric (*Les matelots*), Hector Villalobos, Oscar Esplà i Alberto Ginastera. I el seu relat fineix amb una afectuosíssima evocació dels amics Manuel Valls i Frederic Mompou.

Fins ara hem vist el despertar de la sensibilitat, en primer lloc, i de la formació, segonament, d'un infant que ha esdevingut músic per un conjunt heterogeni de circumstàncies, presidides per un fet infaust –la mort del pare, viscuda amb la pregonia sensibilitat d'un nen de deu anys– i el trasllat a una altra ciutat –la ciutat per antonomàsia, que li permetrà de viure en un món fascinant, curull d'oportunitats per al

Xavier Montsalvatge, 1985.

desenvolupament de la seva extraordinària sensibilitat artística. Així ho constatem en els seus escrits, especialment en els *Papers autobiogràfics*,¹ que, amb el subtítol “A l’abast del record”, repassa les vivències –algunes, verament paoroses– de la seva vida personal i professional.

L’aportació de Montsalvatge a la música catalana del seu temps –i del nostre– esdevé extraordinària. I ho és, d’extraordinària, per la voluntat decidida, il·luminada per la seva pregona sensibilitat i per la capacitat de treball continuada, dia rere dia, la qual cosa li ha permès d’observar minuciosament l’esclat continu de les diverses avantguardes musicals, i pronunciar-se amb claredat sobre el seu valor artístic i el seu arrelament a una societat, la nostra, de vegades fugissera i sempre complexa. Mai, però, contradictòria.

En el transcurs de la seva dilatada vida, ha sabut estudiar i pouar en les nombroses avantguardes artístiques de la nostra època i fer-se-les seves, amb la qual cosa ha enriquit les possibilitats reals del seu llenguatge, gràcies a la pregona anàlisi de les novetats foranes i de la seva capacitat per assumir-ne l’element fonamental, que li ha permès de fer les mutacions necessàries per recrear *ex novo* un univers musical diferenciat. Aquest és el cas de l’assumpció de l’*antillanisme*, però no ho veiem com un curiós cas aïllat, sinó com una estratègia vàlida per enriquir el llenguatge propi, i oferir a la societat contemporània el seu testimoni, basat en el treball continuat de descobriment de les novetats i del seu ar-

relament amb la música del nostre temps. Carles Guinovart ha fet una aportació excel·lent al llegat de Xavier Montsalvatge. Destaquem-ne aquest comentari: “... Montsalvatge ha estat un treballador infatigable que li ha permès de portar a terme l’extraordinària quantitat de compromisos que representa, vista ara amb perspectiva, la seva producció, així com el compliment puntual de la dura tasca de la crítica musical.”¹²

Altrament, cal adonar-se de la importància del seu llegat compositiu, que consta de 82 obres: 16 de música instrumental a *solo*, 23 amb solistes diversos, 20 de música vocal acompanyada, 3 òperes, 17 composicions simfòniques, 2 obres per a banda i 1 per a cobla.

A aquest llegat, cal afegir-hi encara un element imprescindible: la seva activitat com a crític musical, la qual cosa li ha permès de veure la música des de dins, al diari «El Matí» (1934-36), al setmanari «Destino» (1939-75) i al periòdic «La Vanguardia» (1962-2002). En conjunt, totalitza prop de cinc mil articles, que ens permeten copsar els trets fonamentals de la seva ideologia musical.

Xavier Montsalvatge gaudí d’un ampli reconeixement de la seva obra compositiva, des de la seva joventut fins als darrers anys de la seva vida. Assenyalen-ne els guardons més importants: Fundació Patxot 1933, per *Tres impromptus per a piano* (1933); Acadèmic Numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant

Jordi; Premi Nacional de Música de la Generalitat de Catalunya; Premi Ciutat de Barcelona; Premio Nacional, Medalla de Plata i Medalla de Oro del Ministeri de Cultura; Premi Reina Sofia; Premi Jacinto Guerrero; Premi Iberoamericà Tomás Luis de Victoria, i l’atorgament del grau de doctor *honoris causa* de la Universitat Autònoma de Barcelona, el 22 de maig de 1985. ♦

NOTES

1. ZABALA, Alejandro, a *Història Crítica de la Música Catalana*, dirigida per Francesc Bonastre i Francesc Cortès. Servei de Publicacions de la UAB, 2009; p. 302-302.
2. UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA. Doctor honoris causa. Xavier Montsalvatge. Discurs llegit a la cerimònia d’investidura, celebrada a l’Auditori de la Facultat de Lletres, el dia 22 de maig de l’any 1985. Bellaterra, 1985; p. 15.
3. Dirigida per Joan Lamote de Grignon, que transformà la institució en una veritable orquestra simfònica d’instruments de vent i de percussió i creà el cicle dels Concerts Simfònics Populars (especialment, entre els anys 1929-39). Cf. BONASTRE, F., Joan Lamote de Grignon. “Col·lecció Compositors Catalans”, núm. 8. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1998; p. 72-83.
4. Vegeu la informació detallada a «Revista Musical Catalana», maig de 1936, núm. 389, p. 178-199.
5. Cf. núm. 2, p. 17.
6. *Ibid.*, p. 17.
7. *Ibid.*, p. 18.
8. *Ibid.*, id.
9. *Ibid.*, p. 19-20.
10. *Ibid.*, p. 22-23.
11. MONSALVATGE, Xavier: *Papers autobiogràfics. A l’abast del record*. Pròleg de Joan Teixidor. Barcelona: Edicions Destino, 1991. Versió en català de *Papeles autobiogràfics. Al alcance del recuerdo*. Fundación Banco Exterior de España, 1987.
12. Xavier Montsalvatge. “Col·lecció Compositors Catalans”, núm. 4. A càrrec de Francesc Taverna-Bech, Carles Guinovart i Francesc Bonastre. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. Ed. Boileau, 1994, p. 45.